

Autor knih jako jsou „Mýtus, jazyk a kulturní antropologie“, „Od prvotního jazyka k rase“ či „Jitro árijců“ hovořil s naším spolupracovníkem...

Proč jste odešel z FF ZČU a vrátil jste se po dvaceti letech do Prahy?

Bylo to čistě osobní rozhodnutí zahájit nové životní období a opustit prostředí, které již neposkytovalo inspirativní podněty a výzvy. Do Plzně jsem odešel ve druhé polovině devadesátých let se záměrem založit novou filozofickou fakultu s atraktivním spektrem oborů, zajímavou výukou a kvalitním vědeckým programem. Když jsem v roce 2005 po skončení druhého období ve funkci děkana předával fakultu svému nástupci, měl jsem pocit, že jsem ve své aspiraci uspěl. Na fakultě a na univerzitě obecně se bohužel zhoršily mezilidské vztahy a personální složení představovalo závažnou překážku dalšího rozvoje. Bohužel, v celé České republice prochází vysoké školství z řady konkrétních důvodů dlouhodobou stagnací a intelektuální vyprázdněností. V Praze jsem musel budovat nové sociální vazby. Byl jsem často nepříjemně překvapen, do jaké míry se někteří moji bývalí přátelé přizpůsobili oficiální ideologii a stali se konformními a intelektuálně uzavřenými. Existenční tlak a obava ze ztráty zaměstnání či postavení a společenské ostrakizace a izolace jsou příliš silné. V mnoha ohledech to připomíná období normalizace, přičemž míra dobrovolné indoktrinace a rezignace na samostatné myšlení je bezpochyby větší než v osmdesátých letech dvacátého století.

Jaký máte osobní vztah k indoevropské tripartitě (Georges Dumézil) a k náboženství obecně? Ještě dnes občas sahám po Vašich skriptech *Kulturní a sociální antropologie Indoevropanů*. Nezanechalo na Vás studium indoevropských archaických ideologií nějakou duševní usazeninu?

Řada badatelů, kteří se zabývali archaickými mytologiemi, například Georges Dumézil, Joseph Campbell, Mircea Eliade nebo Carl Gustav Jung, tíhla přinejmenším v určité době svého života ke konzervativnímu či krajně pravicovému aktivismu. Rovněž ruský geopolitik **Alexander Dugin** často odkazuje na starověkou mytologickou tradici. Je v tom bezpochyby určitý vzdor vůči modernitě, patrný například v díle Julia Evoly. Pozoruhodnou tvořivost ve výkladu vývoje světových mytologií prokázal například pražský badatel **Jan Kozák**, který prakticky dospěl na práh vlastního náboženství. Archeoložka Marija Gimbutasová vytvořila v návaznosti na

autory, jako byli Johann Jakob Bachofen, Samuel Butler nebo Robert Graves, impozantní feministickou vizi Staré Evropy rozkládající se v eneolitu v jihovýchodní Evropě. Každý, kdo se někdy zabýval archaickou mytologií, tím byl do určité míry poznamenán. Občas tíhne k esoterismu či dokonce okultismu, v některých případech se politicky radikalizuje, ale vždy získá povědomí o hluboké kontinuitě lidské povahy a přirozenosti, která se historicky nevyvíjí, ale pouze v určitém dějinném kontextu odhaluje své možnosti. Archaická mytologie každopádně názorně odhaluje úzký vztah mezi symbolickou imaginací a politickou mocí, který se projevuje i v moderních sugestivních politických náboženstvích.

Komunismus představoval velmi silné politické náboženství, nicméně Sovětský svaz studenou válku v osmdesátých letech dvacátého století prohrál ...

Ještě v sedmdesátých letech dvacátého století se zdálo, že Sovětský svaz v globální konfrontaci se Západem obstojí. Spojené státy americké se po porážce ve Vietnamu, aféře Watergate, ropné krizi a iránské revoluci ocitly ve strategické defenzívě. Byl to diletantismus a chyby sovětských vůdců, především Michaila Gorbačova, které vedly ke kolapsu komunismu, jenž byl nicméně od počátku založen na pomýlené antropologii.

Mohl byste upřesnit, kde přesně vidíte slabiny Marxovy antropologie?

Karel Marx byl inspirativní v okamžiku, kdy poukázal na význam ekonomických vztahů v lidské společnosti. To nebyla nijak originální teze, setkáváme se s ní u řady dřívějších myslitelů, nicméně teprve Marx systematicky popsal, jakým způsobem se konkrétní ekonomický zájem a s ním spojený výkon moci projevuje ve všech aspektech lidské existence. V tomto ohledu není náhoda, že se Karel Marx objevil právě v údobí průmyslové revoluce, kdy došlo k obrovskému hospodářskému vzestupu a kdy se radikálně změnila materiální podmínky lidského života. Na rozdíl od autorů, jako byl například Georges Sorel, Karel Marx podcenil obrovskou úlohu mýtů a motivujících legend v lidském jednání. Sám proto podlehl naivnímu utopismu, který se stal nakonec pro marxismus jako politické náboženství osudným, protože jeho utopické vize se příliš rozcházel s realitou běžného života. Jestliže by byl marxismus pragmaticky zbaven této utopické aspirace, jak se to stalo v Číně nebo ve Vietnamu, byl by v zásadě slučitelným s autoritářským pojetím modernity.

Jak obhájit existenci tradičních institucí před anticivilizační rétorikou (dekonstrukcí), pokud ne nábožensky? Není v konečném účtování nejhlubší kořen každé instituce či kultury zakotvený v náboženské víře?

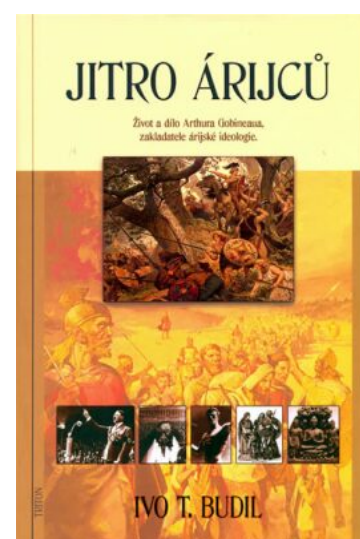
Západní společnost je dnes zcela sekulární. Na tomto stavu se s největší pravděpodobností nic nezmění. V globálním světě neexistuje společnost, která by se od sekularismu vrátila zpět k náboženství. Bůh je opravdu mrtev. Fundamentalistický islám, jenž představuje nápadnou výjimku, je v zásadě defenzivním politickým náboženstvím, které islámskou společnost uzavírá technologickému pokroku, a tím oslabuje. Šíří se pouze z důvodu stagnace a vnitřního rozkladu Západu ztrácejícího svoji vitalitu a sílu. Jestliže by byl politický islám konfrontován s imperiálním Západem devatenáctého století s dravčími a kořistnickými instinkty, byla by dnes dávno hlavní centra islámského světa ovládána západní koloniální správou.

Kulturní válka, kterou vedeme ve jménu lidské přirozenosti a tradice proti takzvaným rozkladným anticivilizačním silám, musí být selektivní a empatická. Změny životního stylu často odrážejí přirozenou reakci lidí na požadavky moderního způsobu života, a nemá proto smysl se nad nimi mravokárně rozhořčovat. Takový konzervatismus pak působí směšně a excentricky. Jak například ukázal francouzský demograf Emmanuel Todd, tradiční rodina je nostalgický ahistorický koncept, jenž nikdy neexistoval. Partnerské a rodinné vztahy se přizpůsobují historickým změnám a nesouvisejí s morálním stavem společnosti. Na druhé straně hnutí woke a podobné aktivistické směry, které dnes reprezentují například Piráti, jsou skutečnou reakční vzpourou proti racionalistickému a emancipačnímu odkazu osvícenství, a vyžadují proto naši ráznou odpověď.

Jaký je Váš osobní postoj k náboženství?

Jsem agnostikem a nehlásím se k žádnému náboženství, které podle mého názoru není nutnou podmínkou řádného a pokud možno morálního života. V Bergmannově filmu *Sedmá pečeť* se rytíř, jehož hraje Max von Sydow, ptá osoby představující Smrt na tajemství života a smrti. Smrt ale odpoví, že je naprosto nevědomá. Dávám přednost nevědomosti před kognitivní disonancí, kterou byla patrná v evropském středověku a jež vedla k různým neurotickým a hysterickým projevům.

Kde vidíte nejniternější příčiny civilizačních vzestupů a pádů?

Civilizace a lidská společnost jsou nahodilou směsicí genů, etnicity, kultury a environmentálních a geografických faktorů. Nikdy není předem zřejmé, jaká konstelace se osvědčí. Ernest Gellner tvrdí, že dva největší převraty lidských dějin, neolitická a průmyslová revoluce, byly výsledkem až nepravděpodobného zřetězení událostí, které vůbec nevyplývaly z nějakých historických či společenských zákonitostí. Pravděpodobně existují určité hlubší struktury, pomocí nichž lze studovat a srovnávat vývoj civilizací, jak se snažili ukázat Oswald Spengler, Arnold Toynbee nebo Fernand Braudel. Nicméně přes veškerou snahu například **Petera Turchina**, zakladatele klidodynamiky, jenž se pokusil využít matematických modelů k prognózování historického vývoje, jedinou úspěšnou předpovědí budoucnosti pro mě

zůstávají úvahy neapolského vzdělance Giambattisty Vica z počátku osmnáctého století o povaze revoluční rétoriky učiněné šedesát let před vypuknutím Francouzské revoluce. Myslím, že v tomto směru toho víme o skutečných příčinách vzestupů a pádů civilizací přibližně stejně jako o posmrtném životě.

Co soudíte o vizi Stanislava Komárka (*Zápisky z Orientu*), který už před dvaceti lety předpovídal nástup ne čínského století, ale spíše čínského tisíciletí?

O celosvětové čínské hegemonii hovořil Napoleon Bonaparte a Čína sedmnáctého a osmnáctého století představovala pro řadu Evropanů žádoucí a v mnoha ohledech nedostižný civilizační vzor. Nevím, zda nás čeká další čínské tisíciletí, ale vím, že během uplynulých dvou tisíciletí byla Čína až na krátkou epizodu průmyslové revoluce a západního imperialismu vůdčí světovou civilizací, která vytvářela zhruba třetinu světového hrubého domácího produktu. Na druhém místě byl indický subkontinent přibližně s pětadvaceti procenty. To, čeho jsme svědky, je restaurace čínské moci, nikoliv její náhlý a překvapivý vzestup. Čínský vývoj je cyklický a nepodobá se ničemu, co známe ze západní historické zkušenosti. Po svržení mongolské nadvlády a nástupu dynastie Ming v roce 1368 byl nastolen totalitní a státně centralistický režim v mnohém připomínající maoismus. Teprve v průběhu patnáctého století došlo k postupné liberalizaci hospodářského života a prosperitě, která tak imponovala evropským návštěvníkům.

Jak tedy vidíte možnosti Evropy? Bude jednou Berlín objeven asijskými conquistadory uprostřed hercynského hvozdu?

Jestliže se vzdáme tradice racionalismu a vědeckého a technologického pokroku, náš kognitivní potenciál se bude dramaticky snižovat a můžeme skončit v bludném kruhu zaostalosti a chudoby jako velké části Latinské Ameriky. Varující je případ Střední Asie. Kdysi se zde nacházely nejvzdělanější a nejbohatší říše Eurasie, například Chorézm. V raném středověku dokázal Al Bírúní vypočítat rozměry zeměkoule a spekoval o existenci Ameriky. Bylo to opravdové zapomenuté středoasijské osvícenství, po němž následoval dlouhodobý úpadek. Perský panovník Nádír Šáh, dobyvatel a „asijský Bonaparte“, zavražděný v roce 1747, který měl v úmyslu sjednotit Asii od Konstantinopole po Peking, postrádal základní geografické vědomosti. Spletl si například anglického krále s habsburským císařem a poslal omylem poselstvo do Londýna. Muhammad Chán šáh Fát Alí Šáh, jenž nastoupil na trůn v roce 1798, obdržel darem třetí vydání Britské encyklopedie, načež rozšířil královský titul na „*Nejimpozantnější pán a vládce Encyclopaedia Britannica*“. To je katastrofální kognitivní pád na úroveň cargo kultu. A podívejte se na Afghánistán nebo centrální Pákistán dnes.

Jak hodnotíte politický vývoj ve Francii s ohledem na poslední události (např. tzv. dopis generálů)? Je například Francouzská cizinecká legie schopna provést státní převrat, jestliže se o to již v minulosti několikrát pokusila?

Vojenský převrat ve Francii, kde jsem žil v letech 1994 až 1995, pokládám za nepravděpodobný. Jak ukázal Emmanuel Todd, Francie je kulturně a historicky rozštěpena na liberální, rovnostářskou, sekulární a republikánskou centrální část včetně pařížské pánve,

kteřá byla po staletí politickým a kulturním hegemonem, a periferní, často tradičně katolické a monarchistické oblasti, kde převládají nerovnostářské a autoritářské hodnoty. Z nich je nejvýraznější jihozápad táhnoucí se přibližně od Bordeaux přes Toulouse až po údolí Rhône. Zde dnes sídlí nejdynamičtější francouzské podniky a odtud pochází nové manažerské a politické vedení země. Kromě konfliktu mezi sekulární republikánskou ideologií a politickým islámem tak ve Francii probíhá sociální střet mezi hodnotami liberalismu a rovnosti na straně jedné a autority a hierarchie na straně druhé. Fenomén Žlutých vest je spjat se severní a střední Francií. Francie však bojuje o přežití, hlouběji a autentičtěji než anglosaský svět, a výrazem tohoto vzdoru je například osobnost Érica Zemmoura.

Proč ne Marine Le Pen?

Projevují se u ní některá osobnostní a intelektuální omezení, která jí brání dosáhnout nejvyššího úřadu v zemi. Ukázalo se to například v průběhu volebních debat s Emmanuelem Macronem, jenž je sice marketingovým produktem, ale má dostatečné schopnosti, aby Marine Le Pen zastínil. Zemmour je inteligentní a mediálně zdatný intelektuál, který navíc může pozitivně zúročit své alžírské kořeny a plnohodnotnou asimilaci do francouzské společnosti.

A Marion-Maréchal Le Pen?

Je pravděpodobně inteligentnější než Marine, ale je mladá. Její čas pravděpodobně teprve přijde.

Zajímá mě ještě Váš pohled na historiky Oswalda Spenglera a Arnolda Toynbeeho, kteří uvedli působivou metaforiku cyklického vývoje vzniku a zániku civilizací. Napsal jste kdysi v recenzi Spenglerova *Zániku Západu* pro časopis FF ZČU, že Spenglera sice uctíváme, ale nenásledujeme. Nezměnil jste ve světle posledních událostí názor?

Ano, jeho vize se uskutečňují například v tom smyslu, že existují dvacetimilionové megalopole. Ale trvám na tom, že ho uctíváme, ale nenásledujeme. Mám na mysli například pruský socialismus. A Arnold Toynbee? Jeho přístup byl originální a vytvořil impozantní dílo, ale nenašel důstojného nástupce. Poměry v dnešním akademickém a intelektuálním světě to ani nedovolují. Doba velkých univerzálních myslitelů skončila. Toynbee sám se na sklonku své dráhy stylizoval do polohy buddhistického mudrce a pronášel projevy plné fráží k japonskému lidu.

Co soudíte o Spenglerově pojmu felláhizace demografickém úpadku periferie?

(Zánik Západu: ...Na tomto stupni začíná ve všech civilizacích několikasetleté stadium úděsného odlidňování. Mizí celá pyramida lidstva schopného kultury. Ubývá z vrcholu, nejprve světová města, potom provinční města, nakonec venkov, který prostřednictvím útěku svého nejlepšího obyvatelstva od půdy, narůstajícího nad veškerou míru, dlouhou dobu oddaluje vyprázdnění měst. Nakonec zbyde jen primitivní krev oloupená o své silné a na

budoucnost bohaté prvky. Vzniká typ felláha...)

Fenomén megapolí obklopených vylidněným a zbídačeným venkovem může působit hrozivě, ale není neodvratitelný. Například ve Francii došlo k masivnímu odchodu lidí z menších zemědělských sídel do velkých měst v průběhu padesátých a šedesátých let. Poté se ve Francii postavily rychlovlaky TGV a dálnice a opravila dopravní infrastruktura, takže například Ardèche a Massif Central se opět zalidnily mladými rodinami s dětmi snadno dojíždějícími za prací do měst. Dokážu si představit, že až k Vám na Šumavu postaví rychlovlak či dálnici, takže budete v Praze za půl hodiny, Šumava se zase zalidní a vzhledem k cenám bytů v hlavním městě poskytne komfortní a dostupný životní styl.

Já jsem historický optimista. Pesimismus je velmi laciný. Člověk by neměl dát úpadku a nepřátelům civilizace nic zadarmo.